

Uttalanden angående handläggningstiden vid en tingsrätt och en hovrätt i ett mål där målsäganden var under 18 år

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot Östersunds tingsrätt och Hovrätten för Nedre Norrland. Hon anmärkte bl.a. på att det tagit lång tid från det att anmälan till socialtjänsten gjordes i februari 2005 till dess att hovrätten prövade frågan i juni 2008.

Utredning

Handlingar i bl.a. Östersunds tingsrätts mål B 647-06, Hovrätten för Nedre Norrlands mål B 632-07 fordrades in och granskades.

Av den infortrade utredningen framgick i korthet följande. En anmälan om misstänkt misshandel av barn kom in till polismyndigheten från socialförvaltningen i Östersund i början av maj 2005. Kammaråklagaren BB beslutade att inleda förundersökning angående misshandel och antecknade barnets pappa som misstänkt. Sedan ett antal utredningsåtgärder vidtagits beslutade BB i början av november 2006 att väcka åtal. Åtalet omfattade även en anmälan om misshandel från en vuxen målsägande. Tingsrätten meddelade dom i målet omkring ett halvt år senare. Domen överklagades till hovrätten, vars prövning ägde rum ytterligare ett år senare, dvs. i mitten av juni 2008.

Ärendet remitterades till bl.a. tingsrätten och hovrätten för upplysningar och yttrande över handläggningstiden i respektive mål.

Östersunds tingsrätt (lagmannen CC) och Hovrätten för Nedre Norrland (hovrättspresidenten DD) kom in med nedanstående yttranden.

Tingsrätten

Inledningsvis vill jag uttrycka förståelse för att AA upplever den totalahandläggningstiden om 3½ år som alltför lång.

När det gäller handläggningstiden i tingsrätten kan konstateras att målet inleddes genom att tingsrätten förordnade offentlig försvarare i mars 2006. Stämning inkom dock först den 7 november 2006. Kallelse till huvudförhandling skedde den 20 mars 2007 till huvudförhandling den 24 april 2007. Dom meddelades sedan den 11 maj

2007. Det har alltså gått 5 ½ månad från det att stämning inkom till dess huvudförhandling ägde rum.

Till skillnad från när tilltalad är under 18 år finns inga regler om handläggningstid när målsäganden är ung. Det ligger dock i sakens natur att mål med unga personer inblandade sätts ut till förhandling snabbare än vissa andra mål. Det gäller dock i första hand mål där de unga själva skall komma och uppträda i rättegången. I detta fall åberopades endast videoförhör av de unga personernas förhör – målsäganden och ett vittne som var 10 år och ett vittne som var 8 år.

När stämningsansökan i målet kom in var handläggningstiderna för brottmål alltför långa vid tingsrätten. En stor balans hade, bl a på grund av en domares långa sjukskrivning, uppstått under 2004 och 2005 och hade inte helt arbetats bort under 2006. Medianhandläggningstiden (från stämning till dom) för sista kvartalet 2006 var 5,6 månader och den s k 75 %-percentilen, dvs den tid inom vilken 75 % av målen är avgjorda, uppgick till 10,7 månader. Under 2007 sjönk dessa tider något – medianen till 4,0 respektive 5,1 månader under de två första kvartalen – men var fortfarande högre än de verksamhetsmål som gällde vid denna tid. Det nu aktuella målet har alltså legat mycket nära den mediantid som gällde vid tiden när det inkom. Eftersom det inte gällde några särskilda tidsgränser har målet satts ut enligt de rutiner som gäller vid tingsrätten. Dessa rutiner innebär att rotelinnehavaren först ser på målet när det kommer in, men att det sedan är beredningsorganisationen i form av domstolssekreterarna som sätter ut målen så snart det finns möjlighet och med iakttagande av att målen sätts ut i ungefärlig åldersordning om det inte föreligger några skäl för förtur.

Avslutningsvis kan jag nämna att handläggningstiderna avseende brottmål idag är betydligt kortare än 2006, median är 2,4 månader och 75 %-percentilen 3,9 månader.

Hovrätten

Den tilltalade var i målet åtalad för två fall av misshandel. Den ena åtalspunkten avsåg misshandel mot en minderårig son till den tilltalade. Sonen, som även yrkade skadestånd i målet, hördes inte personligen under rättegången utan hans uppgifter lades fram i form av en videoinspelning från ett polisförhör. Tingsrätten ogillade åtalet i denna del och lämnade sonens skadeståndsyrkande utan bifall.

Tingsrättens dom överklagades såväl av den tilltalade som av åklagaren och den särskilde företrädaren för den tilltalades son. Överklagandeskrifterna kom in till hovrätten den 12 juni 2007. Skrifterna översändes på sedvanligt sätt till motparterna för yttrande. Det sista av dessa yttranden kom in till hovrätten den 27 juni 2007. Kallelserna till hovrättens huvudförhandling utfärdades den 10 april 2008, huvudförhandlingen ägde sedan rum den 3 juni 2008 och dom i målet meddelades den 17 juni 2008.

Vad som var anledningen till att det dröjde så pass länge innan kallelse till huvudförhandling utfärdades har inte kunnat klarläggas. Inom hovrättens kansli förs i och för sig normalt anteckningar om vilka försök som görs att sätta ut ett mål till huvudförhandling men dessa anteckningar sparas inte utan slängs när målet har avgjorts. Det är därför i dag inte möjligt att med någon säkerhet säga vilka kontakter som har tagits med åklagaren och de båda advokater som var involverade i målet innan kallelserna utfärdades. Det går inte heller att säga om hovrätten hade försökt att sätta ut målet tidigare än som skedde och om i så fall – såsom ofta är fallet – försöket eller försöken stupade på att någon av åklagaren eller advokaterna inte hade möjlighet att delta.

Det bör i sammanhanget framhållas att hovrätten, liksom många andra domstolar, har överbalanser och att detta kan få till följd att ett färdigberett mål inte omedelbart kan sättas ut till huvudförhandling. Vilken betydelse detta har haft i förevarande fall går dock inte längre att bedöma.

Det ska tilläggas att hovrätten inte har några riktlinjer eller rutiner som innebär att mål ska behandlas med särskild skyndsamhet därför att en målsägande i målet är underårig.

Hovrätten gör för egen del följande bedömning.

Det aktuella målet har inte varit ett sådant mål som enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska behandlas med förtur. Det utgör inte heller ett förtursmål enligt de kriterier som finns i hovrättens egen arbetsordning. Enbart det förhållandet att en underårig är part i ett mål utgör knappast skäl att behandla målet med förtur. Däremot kan det givetvis finnas goda skäl att ge viss prioritet åt mål där underåriga personer ska höras i hovrätten. I förevarande fall var det dock inte fråga om detta, eftersom den underåriges berättelse såväl vid tingsrätten som i hovrätten före bragtes genom uppspelning av en videoupptagning från förundersökningen. Hovrättens bedömning är därför, sammantaget, att det inte fanns anledning att ge målet förtur framför andra brottmål.

Med beaktande bl.a. av de balanser och den arbetsbörda som hovrätten har är det oundvikligt att handläggningstiden för enstaka brottmål kan, såsom i förevarande fall, vara cirka ett år. Det hindrar givetvis inte att handläggningstiden varit längre än vad som i och för sig hade varit önskvärt. Vad som varit skälet till att kallelse sänts ut så förhållandevis sent går dock – som ovan harkonstaterats – i dag inte att bedöma säkert. Det kan sammanhånga med svårigheter att finna en tid som passar berörda åklagare och advokater. Det kan också sammanhånga med hovrättens ambition att vid avarbetningen av överbalanserna avgöra de äldre målen först, något som givetvis kan medföra att nya mål inte kan sättas ut till huvudförhandling omedelbart.

I ett beslut den 2 oktober 2009 anförde *chefsJO Melin* bl.a. följande.

Rättslig reglering

Av 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken (RB) framgår att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Finns det inte längre skäl att fullfölja förundersökningen ska den läggas ned.

En förundersökning där målsäganden vid tiden för anmälan inte har fyllt 18 år ska enligt 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948), FUK, bedrivas särskilt skyndsamt, om brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Förundersökningen ska vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Tidsfristen får överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Det särskilda skyndsamhetskravet och den tidsfrist för att fatta beslut i åtalsfrågan som gäller enligt 2 a § FUK har sitt ursprung i ett förslag från Kommittén mot barnmisshandel som i sitt delbetänkande Barnmisshandel (SOU 2000:42) föreslog att det skulle införas en sådan bestämmelse i rättegångsbalken. Den efterföljande beredningen i Justitiedepartementet ledde emellertid till att regeln i stället togs in i förundersökningskungörelsen. I det nämnda betänkandet redovisades skälen för att införa tidsfristen, och som exempel på när denna fick överskridas anfördes att utredningen är omfattande eller att många barnförhör behöver hållas; särskilt när mindre barn ska förhöras kan det ta lång tid och krävas många förhör innan barnet känner sig tillräckligt tryggt för att börja berätta. Personalbrist eller förekomsten av

ett stort antal ärenden av förturskaraktär utgör inte skäl för att överskrida tidsfristen (se s. 85 f. och s. 91).

Bedömning

Min granskning av AA:s anmälan har begränsats till handläggningstiden hos bl.a. domstolarna.

Beträffande domstolarnas handläggning bör inledningsvis anmärkas att det för barnets och alla andra inblandades bästa givetvis är lika angeläget att även denna handläggning sker med skyndsamhet. Den press som det innebär att vara målsägande eller misstänkt eller anhörig till någon av dem och den påverkan på familjeförhållandena som utredningen kan innebära blir ju inte mindre bara för att åtal har väckts. I det ovan nämnda delbetänkandet betonas också vikten av skyndsamhet i hela rättskedjan, alltså även vid den fortsatta processen i domstol (SOU 2000:42, s. 86). Man kan enligt min uppfattning inte heller bortse från att det finns en risk att polis och åklagare – med vetskap om att målen inte med nödvändighet prioriteras om de hamnar i domstol – väljer att ge ärendena en lägre prioritet än de skulle ha fått om skyndsamhetskravet gällde hela rättskedjan.

Jag menar därför att det är en brist att det saknas ett lagstadgat skyndsamhetskrav eller en lagstadgad tidsfrist beträffande domstols handläggning i mål av detta slag och finner därför anledning att översända en kopia av detta beslut till justitieutskottet och Justitiedepartementet.

Jag kan således inte instämma i vad tingsrätten angett om att i första hand mål där barnet ska höras personligen inför rätten ska prioriteras och än mindre i hovrättens uppfattning om att enbart det förhållandet att en underårig är part i ett mål knappast utgör skäl att behandla målet med förtur. Jag anser tvärtom att alla de mål i vilka 2 a § FUK har varit tillämplig under förundersökningen bör behandlas med förtur i såväl tingsrätt som hovrätt och detta oavsett om den underåriges personliga inställelse vid domstolarna är nödvändig eller inte.

Vad närmare gäller tingsrättens handläggning har huvudförhandling hållits omkring fem och en halv månad efter det att stämningsansökan kom in till tingsrätten. Med tanke på den uppfattning jag ovan redovisat beträffande vilken prioritet mål av det förevarande slaget bör ha hos domstolarna, hade det naturligtvis varit önskvärt om målet hade kunnat avgöras i ett tidigare skede. Jag anser mig dock, i avsaknad av föreskrifter om handläggningstiden, inte kunna kritisera tingsrättens handläggning.

I hovrätten, slutligen, har målet efter viss skriftväxling varit klart för huvudförhandling den 27 juni 2007. Huvudförhandling kom emellertid inte att hållas förrän nästan ett år senare, den 3 juni 2008. En så lång handläggningstid i ett mål av förevarande slag kan, även om hovrätten inte haft någon lagstadgad frist att rätta sig efter, inte anses godtagbar. Hovrätten förtjänar således kritik för sin handläggning. Vad hovrätten anfört om att orsaken till dröjsmålet eventuellt kan

bero på svårigheter att hitta tider som passade inblandade advokater och åklagare förändrar inte min bedömning.

Sammanfattningsvis har jag således tvingats konstatera att det dröjt mer än tre år från det att en anmälan från socialtjänsten om misstänkt misshandel av ett barn kom in till polisen till dess att målet slutligen prövades av hovrätten. En så lång handläggningstid i ett ärende av detta slag är givetvis allmänt sett fullständigt oacceptabel. Det har inte heller framkommit någon omständighet som motiverar den långa handläggningstiden. [– – –] [J]ag anser också att handläggningen i hovrätten borde ha skett med större skyndsamhet.